

Curentul Neolog în Iudaism

Schwer tzu sein a yid , dar și mai greu e să decizi ce fel de evreu vrei să fii...

De Getta Neumann

În acest sfârșit de mai, la Comunitatea Evreilor din Timișoara a avut loc o masă rotundă despre iudaismul neolog, în memoria rabinului dr. Ernest Neumann, reprezentant al acestui curent și conducător spiritual al Comunității vreme de 63 de ani. Au participat rabinul Zvi Kfir, istoricul dr. prof. Victor Neumann și cu mine, moderatoare a fost dr. Luciana Friedmann, președinta Comunității. Dezbaterile au fost deosebit de animate, părerile noastre fiind divergente, iar intervențiile publicului stimulatoare. Nu voi reproduce discuția, ci voi încerca să prezint o vedere de ansamblu asupra acestei teme complexe.

Religia mozaică, cu un trecut de mai mult de 3000 de ani, nu a fost niciodată o religie monolitică. Pe vremea lui Abraham domnea un iudaism patriarhal care se desfășura în cadrul familiei și al clanului. După ieșirea din Egipt, – de a avut loc sau nu, fapt sau legendă, evenimentul reprezintă o dată marcantă, fiind considerat momentul nașterii poporului evreu - , iudaismul a cuprins o populație care respecta un set precis de valori, legi și rituri, definind viața și comportamentul de fiecare zi. Ar putea fi numit un iudaism folcloric, în sensul că era legat de credințele și obiceiurile unui popor.

Distrugerea primului templu și exilul în Babilon în 586 î.e.n. au trezit nevoia de a defini crezul iudaic, astfel ca să subsiste și în afara teritoriului Iudeii. În cursul vremii au apărut grupări ca saduceii, esenienii, zeloții, fariseii ș.a., iar din cei din urmă s-a născut iudaismul rabinic, forma cea mai răspândită de iudaism începând din secolul al VI-lea e.n. Se bazează pe revelația sinaitică, adică pe credința că pe muntele Sinai, Moise a primit Torah scrisă (Pentateucul) împreună cu Torah orală. Legea iudaică (Halaha) a reglementat, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, nu numai viața religioasă, ci și viața în toate aspectele ei. Ea avea un statut universal. Deosebiri în practicarea legii la evreii așkenazi, sefarzi și "orientali" sau yemeniți nu erau esențiale.

Marea schimbare s-a dezlănțuit în Epoca Luminilor care miza pe abordarea rațională și științifică a lumii și promova evoluarea individului și a unei viziuni

seculare. Filosof, prieten bun cu Lessing care l-a întruchipat în piesa "Nathan der Weise", Moses Mendelssohn (1729-1786) a inițiat mișcarea Haskala (în ebraică, "cultură, educație, rațiune"), mișcarea iluministă evreiască. Postulând pluralitatea adevărilor, Mendelssohn accepta coexistența diferitelor credințe și religii și promova abordarea rațională a tuturor temelor și domeniilor, respingerea dogmatismului și analiza consecventă a ideilor și teoriilor. Pe baza acestui raționament se impunea ieșirea evreilor din ghetou, deschiderea spre o altă cultură și însușirea limbii mediului înconjurător.

Sub influența ideilor lui Mendelssohn s-au declanșat în Germania tentative de modernizare a liturghiei și a obiceiurilor care au condus la înființarea mișcării reform la jumătatea secolului al XIX-lea. Remarcabil este că cel mai proeminent precursor al mișcării reformiste în Europa Centrală și de Est a fost Aron Chorin, rabin la Arad, care deja în publicația sa din 1808 propovăduia reforme radicale. A fost contestat vehement și nu a reușit să se impună. În 1867, evreii din Regatul Ungariei au devenit cetățeni cu drepturi egale, ceea ce le-a deschis calea spre o dezvoltare fără seamăn. În aceste condiții, aderarea la o formă modernă a iudaismului le înlesnea integrarea socială, economică și culturală. Lucrurile nu s-au petrecut fără lupte interne. La Congresul comunităților evreiești din Ungaria (decembrie 1868 – februarie 1869), întrunit cu intenția de a conserva unitatea comunităților, sciziunea evreimii în două grupări, în neologi și ortodocși, a fost inevitabilă, diferențele fiind fundamentale. Iată câteva dintre ele:

- Alături de rugăciunile în ebraică apărea traducerea lor în limba locală, germană, maghiară sau română.
- Predicile se țineau în limba locală și nu în idiș.
- Femeile rămâneau despărțite de bărbați, dar erau vizibile la balcon.
- S-au permis orga și corul mixt în timpul liturghiei.
- Sub influența stilului arhitectural al bisericilor, s-au construit sinagogi cu dimensiuni impozante, cu turnuri și cupole, iar în interior, cu un amvon de la care se ținea predica.
- Se renunța la perciuni și la particularități vestimentare, pentru a facilita integrarea în societate, conviețuirea și colaborarea cu persoane de altă credință.

Evoluția rabinului dr. Ernest Neumann, tatăl meu, ilustrează parcursul unui rabin neolog. A crescut într-o familie ortodoxă. La 4 ani a mers la heder, a învățat să citească și să scrie ebraica, a învățat rugăciunile. Purta perciuni. După școala elementară israelită, a frecventat liceul Samuil Vulcan la Beiuș, o școală publică cu limba de predare română, unde, la un moment dat, era singurul evreu din clasă. Seminarul rabinic l-a frecventat la Budapesta, iar în paralel, și-a făcut doctoratul la Universitatea Pázmány Péter, la facultatea de filosofie și limbi semitice. Pe atunci, se încuraja familiarizarea cu alte sisteme de gândire decât cel iudaic, una din exigențele seminarului rabinic fiind ca viitorii rabini să facă studii și în afara studiului rabinic. Jakab Singer și Maximilian Drechsler, rabini timișoreni, aveau titlul de doctor.

Rabinul Neumann era însuflețit de ideile curentului neolog. De cea mai mare importanță pentru el erau implicațiile etice ale gândirii evreiești, transmiterea tradiției și filosofiei într-un mod accesibil și adaptat la societatea modernă, diversitatea opiniilor și credințelor și, în cele din urmă, integrarea comunității în ansamblul relațiilor cu instituțiile orașului și cu celelalte culte. Știa să cultive o relație amabilă, uneori chiar de prietenie cu autoritățile din oraș; să comunice cu cei din afara comunității, de afiliație religioasă diferită și să promoveze o viață ecumenică împreună cu reprezentanți ai celorlalte culte, cu Mitropolitul Nicolae, cu catolici și reformați; să îmbine abordarea rațională și logică cu căldura umană și cu dragostea de om. Principiul rabinului Neumann era "leben und leben lassen" (Să trăiești și să lași și pe alții să trăiască), ceea ce nu îl împiedica să fie un om al cetății care se implica și se angaja în viața orașului. Mare orator, stăpâna la perfecție româna și maghiara. Era convins de utilitatea traducerii rugăciunilor și era de părere că ar fi natural ca unele rugăciuni să se pronunțe în limba locală, inteligibilă tuturor.

După război, comunitatea neologă, - în Ungaria și în nordul Transilvaniei în mare parte nimicită în Holocaust -, s-a diminuat în continuare, datorită emigrării masive din țările sub regim comunist din Europa de Est. În zilele noastre, comunitățile neologe din România și Ungaria, numeric mult împuținate, dar active, se apropie de trendul conservator, tradiționalist (cum ar fi Conservative Judaism în S.U.A.) și nu o iau pe panta reformistă.

Adepții iudaismului reform sau liberal din S.U.A., Anglia și din vestul Europei, care s-au dezvoltat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea paralel cu mișcarea neologă, acceptă femeii rabini, căsătorii mixte, homosexuali ș.a. În

lumea întreagă se observă, pe de o parte, evoluția ascendentă a comunităților progresiste care momentan numără aproape 2 milioane de membri, fiind cea mai puternică unitate în viața evreiască, pe de altă parte, consolidarea și creșterea comunităților ortodoxe și ultra-ortodoxe, datorită mai cu seamă unei rate de natalitate sporite.

Succesul, dar și riscul inherent al reformei pornite acum mai puțin de trei secole sunt exemplificate perfect de povestea familiei Mendelssohn. În anul 1743, Moses Mendelssohn, nou-venit la Berlin, intra pe poarta rezervată pentru evrei și vite. După nici măcar 100 de ani, evreii se desfășurau în toate domeniile și, dintr-o minoritate marginalizată, deveneau membri cu drepturi egale ai societății civile, cu un coeficient de reușită uluitor de ridicat. Este clar că nu ne-am putea mândri astăzi cu atâtea premii Nobel, dacă nu ar fi avut loc acest proces de deschidere și emancipare.

Cealaltă parte a medaliei e exemplificată de soarta nepotului lui Moses Mendelssohn. Compozitorul Felix Mendelssohn Bartoldy a crescut fără o educație religioasă până la vârsta de 7 ani, când a fost botezat. Ceea ce, în paranteză fie spus, nu a împiedicat pe Wagner să-i defăimeze opera ca fiind dulceagă și superficială, cu toate că îl plagiasse în mai multe dăți. Descendenții familiei Mendelssohn s-au asimilat complet și au încetat să fie evrei.

În timpul dezbaterii, ne-am pus întrebări în legătură cu viitorul iudaismului. E incontestabil că cel rabinic, de factură ortodoxă, a susținut evreimea și a salvat-o de la dispariție timp de 2000 de ani. Iudaismul neolog și reform a permis un mod de viață laic, cu o sferă privată destinată vieții religioase, și a fost cheia reușitei. În schimb, laxismul în exercitarea ritului a deschis porțița spre asimilare, de cele mai multe ori ireversibilă. În altă privință însă, în sânul iudaismului reform se regăsesc cei care nu se pot identifica cu principiile ortodoxiei cât și cei care descind din părinți de confesiuni diferite sau trăiesc într-o relație netolerată de ortodocși.

Preocupant rămâne fenomenul răspândit al asimilării provocate prin abandonarea ritului și prin căsătorii mixte. Trauma Holocaustului și triumful statului Israel sunt piloni de sprijin pentru conservarea identității evreiești, totuși, tatăl meu era convins că fără studiul Torei și fără păstrarea tradiției, pierderea caracteristicilor identitare este inevitabilă. O anecdotă ilustrează bine această convingere. Un grup de evrei discută o noapte întreagă dacă după

Holocaust poți să mai ai credința, dacă există Dumnezeu. În zori de zi, închid discuția cu concluzia că e imposibil să fie un Dumnezeu care să îngăduie o asemenea crimă, deci, nu există. Apoi, îmi scot cartea de rugăciune și tefillin (două cutiuțe care se atașează pe frunte) și încep să *davenen*, să se roage...

Schwer tzu sein a yid, e greu să fii evreu, oftăm noi adesea, repetând fraza lui Sholem Aleichem. E greu din cauza pribegiei de 2000 de ani, din cauza prigoanei... *Schwer tzu sein a yid ...* e foarte greu să decizi ce fel de evreu vrei să fii...

Istoviți de atâta vorbărie (două ore de discuții pătimașe), am încheiat cu prăjiturile și sărățele, iar după ce ne-am întremat un pic, am continuat cu alte întrebări care nu au răspuns, cu alte povești care nu au sfârșit.